

Hierarkiaa ja erottelua tehdään paitsi ammattikuntien välillä myös tehtäväkentän sisällä. Kotihoidossa työskentelevien omien ammatillisten projektien tukemiseksi ja statuksen nostattamiseksi siivoaminen on haluttu irrottaa hoivasta vähämerkityksisenä ja rutiininomaisena ja siirtää hoidettavien omille harteille omatoimisuuden tukemiseksi. Alalla vallitseva hierarkia on selvä: "siivous häviää kylvettämiselle", mutta myös kylvettäminen ruumiinläheisenä työnä häviää enemmän asiantuntemusta vaativalle lääkinälliselle hoidolle.

Koska hoivaa ja hoitoa tarvitsevien määrä tulevaisuudessa tuskin kuitenkaan vähenee, kirjan toisen osan artikkeleissa kuvailut ammatilliset jaot kiinnittyvät kysymykseen siitä, kuka tulevaisuudessa hoitaa ja erityisesti millä ehdoilla. Kirjan kolmannen osan artikkeleissa Raija Julkunen ja Anne Kovalainen tuovat esille hyvinvointivaltion uudet suunnat ja mahdolliset seuraukset hyvinvointityön kannalta. Yhteiskunnalliset muutokset, erityisesti lama, ovat vaikuttaneet muun muassa sairaanhoitajien ammattikunnan lohkoutumiseen eriarvoisiin työmarkkina-asemiin. Kirsti Santamäki osoittaa artikkelissaan, kuinka ammatista valmistumisajankohdasta tai perhe-tilanteesta riippuen sairaanhoitajat ovat asettautuneet eri asemiin työmarkkinoilla. Laman seurauksena tilapäisestä pätkätyöstä on tullut monelle pysyvää pätkätyötä.

Vallitseva taloudellisen tiukkuuden ja tehokkuuden politiikka merkitsee Raija Julkusen mukaan hoivatyön ammatillaisen kannalta moniosaamisen vaatimusta, kuten sosiaalisia taitoja, innovatiivisuutta

ja muutoshalukkuutta. Miten tämä sopii yhteen ammattikuntaa luonnehtivien tiukkojen ammatillisten rajanvetojen ja tehtävälueiden kaventumisen kanssa? Hyvinvointipalvelujen rakenne on kuitenkin monimuotoistumassa ja uusia toimijoita on syntyvässä vanhojen rinnalle. Anne Kovalainen nostaa artikkelissaan esille yrittäjyyden yhtenä toimintamuotona naisille pätkätyön ja ei-pysyvien työsuhteiden vaihtoehdoksi. Pätkätyön rinnalle lyhyiden ja epävarmojen ostopalvelusopimusten varaan rakentuvasta hoivayrittäjyydestä ei muodostu kovin houkuttelevaa kuvaa, siitäkkin huolimatta, että se voisi mielestäni tarjota vastapainoa kaventuvalle hoivakäsitteelle ja edustaa moniosaamisen ideaa laajemman tehtäväkentän myötä.

Mahdollisuuksien sijaan kolmannen osan artikkeleissa vahvemmin esiin nousevat laajemmat kysymykset esimerkiksi siitä, johtaako toimijoiden monimuotoisuus eriarvoisiin työmarkkina-asemiin tai jääkö joku osa ilman neuvotteluvaltaa. Edelleen keskusteluun nousevat kysymykset siitä, merkitseekö kehitys ammatillisten pätevyysvaatimusten heikentymistä ja kasvavtko palkka- ja työsuhteiden erot palkkatyöntekijöiden ja yrittäjien välillä. Kehitykseen liittyy useita uhkakuvia, mutta kuten Raija Julkunen toteaa "muutoksiin mukaudutaan varsin nopeasti", pirstoutuneempi ammatillisten mahdollisuuksien kenttä odottaa seuraavaa erilaisen työorientaation omaavaa sukupolvea, joka ei välttämättä edes muista mennyttä systeemiä.

Kaiken kaikkiaan Hyvinvointityön ammatit tarjoaa näkö-

kulmia hyvinvointityön asemaan ja muutoutumiseen Suomessa. Teoksessa nousee esiin huoli ammattikunnan liiasta lohkoutumisesta pienemmiksi ryhmitymiksi, jolloin yhteisten etujen kytym hyvinvointityön ammattien arvostuksen lisääminen esim. palkkatason parantamiseksi jää - ja on jäänytkin - taustalle. Myöskään hyvinvointityön ammattien tulevaisuudenkuva ei näyttäyty artikkelien pohjalta mielestäni kovin ruusuisealta. Työnjakoa käsittelevissä artikkeleissa korostuu pitkälti ammattijärjestöjen ajamat intressit. Tältä alueelta nousee esiin myös kiinnostavia teemoja jatkotutkimuksille. Pohdittava olisi esimerkiksi siitä, miten kotipalvelussa työskentelevä ammatillainen kokee kaventuvan hoivakäsitteen ja ainakin joiltain osin keinotekoiset tehtävänjaot kotipalvelun ja kotisairaanhoidon välillä. Vastaavasti kiintoisaa olisi tutkia, miten kotipalvelua tarvitseva vanhus suhtautuu tiukasti rajoista kiinni pitäviin auttajiiinsa.

Ennen kaikkea käsillä oleva teos auttaa kuitenkin erilaisista lähtökohdista ja toiminnan ehdoista nousevien ammatillisten projektien kautta luomaan hyvän kokonaiskuvan hyvinvointityön kentästä ja sen jännitteistä. Erilaisten ammattien historian ja perinteiden kautta muodostuu kattava yleiskuva alasta, sen muutoksista, nykytilasta ja tulevaisuuden visioista. Suositellenkin kirjaa kaikille naisten hyvinvointityön ammattien muuttamisesta ja muutossuunnista kiinnostuneille tutkijoille ja lukijoille sekä sosiaali- ja terveysalan ammattilaisille.

Kirsi Hasanen

Suomen maatalouden historian kolmas osa, ja sitä myöten valtava maatalouden historia-hanke, valmistui vuoden 2004 lopulla. Sellaisellekin lukijalle, jonka tausta on täysin urbaani, sarjan kolmannen osan lukeminen on tuottanut haikeita ja nostalgisia tunteita. Kun suurin osa suurista ikäluokista on syntynyt ja kasvanut lapsuutensa maalla, voi vain kuvitella kirjan nostattamien tunteiden määrää.

Sinänsä kirjassa ei ole mitään tunteellista, lukukokemuksena se on pikemminkin läkähdyttävä. Toisen maailmansodan aikana syntynyt keskitetty ja valtiojohtoinen maatalouspolitiikka sai uusia toimijoita, kun ammattiyhdistysliikekin nousi vaikuttajaksi. Maataloustulosta muodostui tärkeä osa yleistä tulonjakopoliittista taistelua. Kun valtava asutusliike oli tehnyt Suomesta todellisen pienviljelysten kultalan, oli maatalouspolitiikalla valtaisa taloudellinen ja sosiaalinen merkitys.

Dosentti Pirjo Markkolan toimittama kokonaisuus on selkeästi jäsenelty: Runsaat 300 ensimmäistä sivua on omistettu itsenäisen Suomen viimeisten vuosikymmenten maatalouden ja maaseudun muutokselle, viimeiset satakunta tekstisivua kuvaavat maatalouden ja maaseudun tilaa EU-aikana. Kirjoittajat ovat rutinoituneita asiantuntijoita, joiden vaativana tehtävä on ollut puristaa valtaisa tietomäärä tiukkoihin paketteihin. Tämä ei ole kevyttä kirjallisuutta, ei mutu-maalailua eikä maalaisnostalgiaa, vaan raskaimman sarjan tietokirjallisuutta! Taulukoita on paljon, ja liitetaulukoissa kootaan

MAASEUDUN MUUTOS RUUAN LÄHTEESTÄ ITSENSÄ ESITTÄJÄKSI

Markkola, Pirjo (toim.): *Suurten muutosten aika. Jälleenrakennuskaudesta EU-Suomeen. Suomen maatalouden historia, osa 3. SKS 2004, 518 s.*

1956 maataloustulolakiin – harva lienee tiennyt, että maataloustulopoliittinen taistelu tasoitti aikoinaan tien esim. lapsilisille. Tulonsiirtojen merkitys myös maatalouspolitiikan sääntelyvälineenä kasvoi, ja samalla alkoi taistelu ylituotantoa vastaan. Granberg osoittaa, ettei "talonpojan tappolinja" ollut mikään taloudel-

linen luonnonlaki, vaan kyseessä oli todellakin määrätietoinen pyrkimys maatalouden rakenteen uudistamiseen mm. tilakokoa suurentamalla. Kun maaseudun työllistämismahdollisuudet samaan aikaan olivat koneellistumisen johdosta radikaalisti heikentyneet, oli pienviljelijä-Suomi tiensä päässä. Ellei hyvinvointivaltion samanaikainen rakentaminen peruskouluineen, kansanterveys- ja päivähoitolakeineen olisi samaan aikaan tuonut maaseudulla valtavan määrän palvelualojen työpaikkoja, olisi maaseutu tyhjentynyt vielä paljon radikaalimmin. Pertti Haapala näyttää kouriin tuntuvalta tavalla, mitä maaseutuväestölle sodan jälkeisessä Suomessa todellakin tapahtui: alle 10 hehtaarin tiloilta muutti vuosien 1950–80 välisenä aikana pois lähes puoli miljoonaa ihmistä! Vain neljännes viljelijöiden pojista ja viidennes tyttäristä oli vuonna 1980 vielä maataloudessa, ja pako jatkui.

Heikki Roiko-Jokelan kuvaus asutustoiminnan tuloksista on hämmäntävä: sadat tuhannet kädet raivasivat peltoa ja niittyä kylmiin korpiin ja osin täysin hedelmättömille maille. Pohjois- ja Itä-Suomen pienviljelijöiden köyhyys hyödytti ennen muuta metsäyhtiöitä, joiden savotoilta leipä varsinaisesti revittiin. Roiko-Jokela osoittaa, kuinka raivaus organisoitiin ja rahoitettiin, mutta myös sen, miten nopeasti maaseudun sähköistäminen ja sitä seurannut koneellistuminen muutti maatalouden rakenteen ja toimintaedellytykset. Niukoilla resurssilla luotiin nopeasti ylituotanto-ongelma, jonka ratkaisemiseksi päädyttiin 1960-luvulla, vain pari kymmentä vuotta koko valtavan raivausvimman jälkeen, täysin vastakkaiseen politiikkaan: nyt maksettiin karjasta ja viljelyksestä luopumisesta. Talonpojan tappolinja oli konkreettista todellisuutta, unelmat olivat murskana, petetty maalaiskansaa äänesti, kuka jaloillaan, kuka Vennamoa.

Leo Granberg esittelee kahdessa artikkelissa maatalouspolitiikan ja maatalouden tulonjakopoliitiikan järjestelmän ja sen muutokset: Tulonjakotaistelun leimaamat sodan jälkeiset vuodet päättyivät vuoden

linen luonnonlaki, vaan kyseessä oli todellakin määrätietoinen pyrkimys maatalouden rakenteen uudistamiseen mm. tilakokoa suurentamalla. Kun maaseudun työllistämismahdollisuudet samaan aikaan olivat koneellistumisen johdosta radikaalisti heikentyneet, oli pienviljelijä-Suomi tiensä päässä. Ellei hyvinvointivaltion samanaikainen rakentaminen peruskouluineen, kansanterveys- ja päivähoitolakeineen olisi samaan aikaan tuonut maaseudulla valtavan määrän palvelualojen työpaikkoja, olisi maaseutu tyhjentynyt vielä paljon radikaalimmin. Pertti Haapala näyttää kouriin tuntuvalta tavalla, mitä maaseutuväestölle sodan jälkeisessä Suomessa todellakin tapahtui: alle 10 hehtaarin tiloilta muutti vuosien 1950–80 välisenä aikana pois lähes puoli miljoonaa ihmistä! Vain neljännes viljelijöiden pojista ja viidennes tyttäristä oli vuonna 1980 vielä maataloudessa, ja pako jatkui.

Hilkka Vihisen analyysissä sekä maatalouden sisäisen rakenteen että maaseudun väestö- ja sosiaalirakenteen muutokset tulevat esille konkreettisesti. Vihinen kuvaa havainnollisesti, kuinka EU-Suomen emännistä ja isännistä on tullut monialaryrittäjiä, joiden maataloustulot ovat enimmäkseen kotoisin

valtiolta, ja leipä suurelta osin kotoisin maatalouden ulkopuolelta. Tulopohjaa varmistetaan järjestämällä kaupunkilaisille – näille entisille maalaisille, jotka haluavat kesäksi takaisin rannoille ja metsiin – erilaisia palveluita. Keskeiseksi onkin muodostunut esteettinen tehtävä, maaseudun maisemallinen ylläpito, jopa maaseudun museointi. Maatalousyrittäjien keskeiseksi tehtäväksi on siten tullut itsensä (nostalginen) esittäminen. Maaseutua ei voi viedä, mutta sen voi entistää! Kuten Ilkka P. Laurila paljastavassa analyysissään EU-Suomen maataloudesta osoittaa, on maataloustuotannon kannattavuus heikentynyt kaikilla keskeisillä aloilla, eniten viljan viljelyssä, jonka

kokonaistuotanto on kuitenkin kasvanut. Tuotantokustannusten kasvu ei Suomessa näy hinnoissa, kirjoittaa Laurila, ja koko touhu on mahdollista, koska EU-aikana maatalouden saamat tuet ovat kaksinkertaistuneet. Omituisinta tässä on, että maatalousväestön tulot ovat samaan aikaan koko ajan laskeneet, mikä pakottaa viljelijöitä jatkuvasti laajentamaan tilakokoa. Keskittyminen jatkuu, yhä harvempi maaseudun asukka viljelee.

Tämä on hämmentävää: 50 vuodessa maaseudun ja ruuan tuotannon kohtalonyhteys on käytännössä katkennut. Agraarisesta pienviljelijävaltiosta suljettuine ja säänneltyine ruokamarkkinoineen on tullut tuontiruokaa syövien

kaupunkilaisten maa, jossa verovaroin pidetään yllä kuvaa maaseudusta ja viritetään nostalgista yhteyttä ensimmäisen ja toisen polven kaupunkilaisten ja heidän lähtöasemiensa välille. Suomessa on puoli miljoonaa kesämökkkiä ja kaupunkilaiset pitävät yllä suurta osaa maaseudun vielä olemassa olevista palveluista. Ilmiselvästikin mökkiläisille pitäisi antaa äänioikeus kesämökkikuntiinsa.

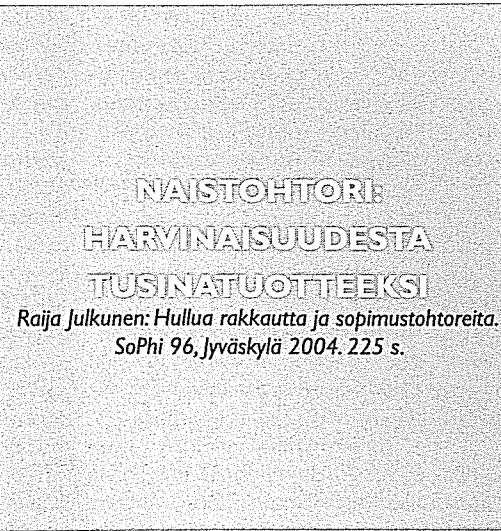
Suomen maatalouden historia on oikeastaan aivan käsittämätön juttu. Onneksi Pirjo Markkolan johdolla toiminut asiantuntijatiimi on nyt luonut mahdollisuuden saada siitä sentään kohtuullinen tolkku.

Panu Pulma

Kun vielä 1980-luvulla tohtoreita valmistui Suomessa vuosittain noin 300, vuonna 2004 tohtorin tutkintojen määrä läheni jo puoltatoista tuhatta. Noin 45 prosenttia näistä tutkinnoista oli naisten suorittamia. Kaiken kaikkiaan vuosina 1989-2004 uusia tohtoreita valmistui 14 233. Heistä 5 846 eli 41 prosenttia oli naisia.¹

Opetusministeriö toivoo tohtorien vuosittaisen määrän kasvavan edelleen jonkin verran. Jo tohtorien määrä – puhumattakaan heihin kohdistuvista odotuksista Suomen tieteen tason kohottajina ja uusien innovaatioiden lähteinä ja levittäjinä – tekee heistä kiinnostavan joukon, jota on kuitenkin tutkittu hyvin vähän.

Raija Julkusen kirja *Hullua rakkautta ja sopimustohtoreita* tarkastelee tohtoreiden kasvavaa joukkoa rajatusta näkökulmasta, mutta kiitettävään pitkällä aikavälillä. Hänen tutkimuksensa kohteena ovat Jyväskylän yliopistosta valmistuneet nais-tohtorit kautta aikojen ja erityisesti se, miten eri sukupolviin kuuluvat ja erilaisia tieteenaloja edustavat naiset ovat tulleet tohtoreiksi ja mitä tohtorin arvon saavuttaminen heille merkitsee. Kirjan teemaa on työstyetty yhdessä opiskelijoiden kanssa Naisten yliopisto -seminaarissa. Kirjan varsinaisen aineiston muodostavat kaikille rekistereiden kautta jäljitetyiksi saaduille ja elossa oleville nais-tohtoreille lähetetyt kyselylomakkeet, joihin saatiin vastaus 226 naiselta (vastausprosentti 67). Tämän lisäksi aineistona on myös samojen vastaajien sata vapaamu-

**NAIS-TOHTORI:
HARVINAISUUDESTA
TUSINATUOTTEEKSI**

Raija Julkunen: *Hullua rakkautta ja sopimustohtoreita.*
SoPhi 96, Jyväskylä 2004. 225 s.

toista tohtoroitumistarinaa. Julkusen aiempia intressejä heijastellen lomakkeen kysymykset liittyvät väitöskirjan tekemiseen nimenomaan työuran, työn ja perheen yhdistämisen sekä työssä jaksamisen näkökulmista. Lomakkeen teemat ovat todennäköisesti ohjanneet myös henkilökohtaisten tarinoiden kirjoittamista.

Kuten Julkunen itsekin toteaa, olisi vaikea kuvitella vastaavaa tutkimusta, jossa kohdejoukkona olisivat pelkästään miestohtorit. Toisaalta on todettava, että ne muutamat kokoelmat, joissa tohtoriksi valmistumisen kokemuksia on tarkasteltu, kertovat lähes yksinomaan miesten tarinoita. Tohtoroitumista tarkastelevat tutkimukset ja selvitykset ovat puolestaan keskittyneet sellaisiin kysymyksiin kuin tutkijakoulu-uudistus ja tohtorien työllistyminen ja jättäneet sukupuolinäkökulman hyvin vähälle huomiolle. Poikkeuksena voidaan mainita Liisa Husun naisten yliopistouria koskeva perinpohjainen ja tiivis väitöskirja *Sexism, Support and Survival in Academia* (2001), jolle Julkusen suomenkielinen, helppolukuinen ja omia kokemuksia hyödyntävä ja refleктоiva kirja on tervetullut jatko.

Erityisen mielenkiintoiseksi Julkusen kirjan tekee se laajempi konteksti, johon hän asettaa jyväskyläläisten nais-tohtorien työelämän tarkastelun: yliopiston samanaikainen markkinavetoistuminen ja naisistuminen. Julkunen kysyy: "Eikö tehtaistettu ja matalapalkkainen tutkijankoulutus tai statustaan menettänyt yliopistoura

houkuttele enää miehiä?" (s. 28) Toisaalta hän tuo esille myös sen tosiseikan, että vaikka nais-tohtorien määrä kasvaa nopeammin kuin miestohtorien määrä, Jyväskylässä ja Suomessa yleensäkin, niin naiset väittelevät vähemmän suhteessa maisterin tutkintojen määrään. Ainoa poikkeus tähän sääntöön on hammaslääketiede. Lisäksi tekniikan miesvaltaisella alalla naisten väittelyaktiivisuus on lähes yhtä suuri kuin miesten. Johtuuko tämä siitä, että naisten väittely onnistuu parhaiten aloilla, joissa tutkimustyötä tehdään ohjatusti ryhmissä? Vai onko kenties niin, että tekniikan alalla tohtorin tutkinnon arvostus on muita aloja pienempi ja etenkin miehet lähtevät mielellään paremmin palkattuihin tehtäviin teollisuuteen? Valitettavasti Julkusen aineisto ei kuitenkaan mahdollista miesten ja naisten välisten erojen tarkastelua, eikä siksi kykene vastaamaan tämän tyyppisiin kysymyksiin. Sen sijaan aineiston rajaaminen yhteen yliopistoon on järkevää: yhtäältä Jyväskylän yliopisto edustaa hyvin Suomen monitieteisiä yliopistoja, toisaalta tieteenalajien tarkastelu saa syvyyttä niiden sitomisesta yhden yliopiston historiaan.

¹ Opetusministeriön KOTA-tietokanta on kirjannut tohtorin tutkintojen määrän vuodesta 1981 lähtien. Miesten ja naisten suorittamat tutkinnot on eritelty vuodesta 1989 lähtien.